

Ujeti v spone moralke

Uvod

Človek v svojem bistvu hrepeni po prostosti, po brezmejnosti in ustvarjalnosti. A hkrati v sebi in okrog sebe srečuje omejenosti, ki včasih manj, včasih bolj ovirajo njegovo pot. Občuti svojo krhkost, nemoč, oddaljenost od svojih idealov. In ker je ta nemoč boleča, jo pogosto poskuša utišati, prikriti, nanjo pozabiti.

Človek v iskanju smisla svojega življenja odkriva, kako skupaj s hrepenenjem po svobodi v njem raste tudi želja po večji urejenosti in harmoniji ter izziv, "kako živeti bolj polno življenje". Četudi si na svoji poti želi jasnih kažipotov, se ob zakonih in pravilih, ki urejajo njegovo življenje, marsikdaj počuti tesnoba, ujetega. In lahko se v njem prebudi upor: "Zakaj sploh biti moralen? (Če drugi niso)."

Kaj posameznik doživlja v sebi, ko stoji pred pomembno odločitvijo? Kako se sooči z moralnim naukom, ki se dotika njegove osebne odločitve? Ali naj sploh upošteva zunanja pravila ravnanja, če mu srce govori drugače? Kako sploh pride do nekega načina razmišljanja in moralne presoje?

Odpira se več vprašanj. Preden se dotaknemo bolj konkretnega življenja posameznika, je potrebno omeniti vsaj nekaj predpostavk, ki so ontološke narave in veljajo za človeka kot takega:

1. Človek je bitje odnosa. V sebi nosi zmožnost preseganja sebe in usmerjanja k drugemu, k Absolutnemu, kar je za kristjana Troedini Bog. Ko se v tej svobodi odpira k Drugemu, naleti na razne omejitve bodisi v sebi bodisi v svojem okolju.
2. Človek je poklican, da odnos z drugim živi čim bolj kakovostno; za kristjana to po-

meni, da ga Bog v Kristusu kliče, naj odgovori z dejavno ljubeznijo - naj podari samega sebe v služenju sočloveku, še posebej najbolj slabotnemu.

3. Preučevanje in opazovanje tako kompleksnega bitja, kot je človek, zahteva celostni, interdisciplinarni pristop v sodelovanju različnih ved, ki gledajo človeka z različnih vidikov (filozofskega, teološkega, sociološkega, psihološkega, pedagoškega ...).
4. Pri gledanju človeka je potrebno upoštevati postopnost njegovega razvoja in to v celostnosti ter (ne)skladnosti posameznih področij - telesnega, intelektualnega, čustvenega, moralnega, duhovnega ...
5. Človeka je treba opazovati v njegovih odnosih - do sebe, do sočloveka, do Absolutnega (Boga), do stvarstva.
6. Vsak človek živi v konkretnem družbeno zgodovinskem okolju, v nekih socialno-ekonomskih razmerah, ob uveljavljenih moralnih normah in bolj ali manj priznanih oblikah verovanja.
7. V vsakem človeku se razvije njemu lastna osebna struktura, v kateri se na poseben način zrcali temeljna razpetost med tem, kar ta oseba dejansko je in kar bi želela postati.

To je antropološki okvir, ki v duhovni razsežnosti človeka vključuje možnost verovanja ter poudari krščanski pogled na človeka.

1 Ujetost

Izpostaviti želim primer aleksandrink. Šele v zadnjem desetletju bolj spoznavamo usode primorskih deklet in žena, ki so odhajale služiti v Egipt.¹ To je lahko izhodišče za odpiranje novih vprašanj v naši družbi,

predvsem pa vabilo k osebnemu razmišljanju, prepoznavanju lastnih ujetosti ter iskanju možnih rešitev.

Aleksandrinke

Žena in mati aleksandrinke se znajde pred težko preizkušnjo: ali naj pusti svojega dojenčka in gre spet v Egipt kot dojlilja, da bi tako rešila domačo njivo in streho dolgov?

*“Če pustiš doma svojega dojenčka, in ko prideš sem, dojiš enega tujega, mu daješ svoje mleko, svojo kri, svoje življenje, in traja to dve leti, tudi več, in si mu potem še varuška nekaj let, in ko se po petih letih vrneš domov, saj te tvoj lastni otrok ne pozna in ti njega tudi ne. Gledata se kot tujca. Pa mine spet eno leto ali več, lepo se navežeš na svojega otroka in on v tebi prepozna svojo mamo, pa pridejo in ti rečejo, da smo se spet zapufali in da bo treba znova na pot, na parnik in v Egipt. Pa rečeš, da ne in ne, a dobro veš, da bo treba na ladjo; če ne, bo šla njiva, bo šla streha ... Pa greš, a ne, pa greš in potem spet mine toliko in toliko let...”*²

Iz besed aleksandrinke odmeva pretresljiva zgodba nerazumljive in nečloveške odtujitve, boleče vdanosti, poslušnosti (komu?) in stiske ob izvrševanju naročila (čigavega?). Od žene in matere, ujete v krogotok gospodarske krize na Primorskem pred drugo svetovno vojno se zahteva, da s podarjanjem svojega mleka, krvi in življenja podpre še četrti vogal domače hiše. Izpostavljena viharjem tujega sveta naj od daleč skrbno in zvesto varuje svetinjo domačega ognjišča.

Aleksandrinke se zaveda, kaj pomeni biti dobra žena in mati. Četudi se ji nadvse upira zahteva, da se za nekaj časa odpove lastnemu otroku zaradi visoke cene materialnih dobrin (njive, strehe), je tej zahtevi povsem vdana in pokorna (za naše sodobno razmišljanje preveč podredljiva). Kako to zmore?

V družbenozgodovinskih razmerah predkoncilskega obdobja je bil močno poudarjen pomen avtoritete (družbene, družinske,

moralne, verske); pokorščina le-tej je bila nekaj povsem običajnega, še posebej na revnem podeželju. Nihče se ni ukvarjal z vprašanji: Kaj se v ženi dogaja? Kako doživlja svojo preizkušnjo? Kako razume svojo dolžnost žene in matere?

Danes si ob tem lahko pomagamo z izsledki psihologije. Poglejmo ugotovitve kognitivne teorije moralnega razvoja Laurence Kohlberga.³

Moralni razvoj

Kohlberg v svoji analizi načinov moralnega presojanja predstavi šest stopenj moralnega razvoja, ki ga razdeli na tri ravni: predkonvencionalno, konvencionalno in pokonvencionalno raven. Razdelitev odraža razloge, ki jih posameznik navede, ko rešuje nek moralni problem.

Na predkonvencionalni ravni posameznik upošteva nek moralni nauk bodisi zaradi strahu pred kaznijo (1. stopnja moralnega razvoja) bodisi ker s tem pridobi neko ugodnost zase (2. stopnja). Na konvencionalni ravni je za posameznika pomembna skupina, kateri pripada, in v svojem ravnanju upošteva to, kar ta skupina od njega pričakuje (3. stopnja), oziroma to, kar narekuje zakon, ki ureja življenje širše družbe in ga je posameznik dolžan spoštovati (4. stopnja). Na pokonvencionalni ravni človek spozna, kako pomemben je družbeni dogovor, ki varuje skupno dobro, saj zakon in red nista sama sebi namen (5. stopnja). Tako posameznik kot družba odkrivata temeljni princip, iz katerega izhajajo vsi zakoni in pravila; takšen univerzalen princip je pravičnost, ki vsakomur zagotavlja enake pravice in zavezuje vse (6. stopnja).⁴

Pomemben kriterij moralne zrelosti je za Kohlberga avtonomnost moralne presoje, kar pomeni, da si oseba sama izoblikuje presojo o tem, kaj je dobro, pravilno in kaj ni.

Če posameznik zapravi vse svoje življenje za to, da dela, kar mu naroča avtoriteta (stop-

nje 1.-4. moralnega razvoja), potem nikoli ni naredil prave, lastne moralne odločitve, ampak je sledil drugim. Šele ko posameznik razmišlja s svojo glavo, ko se zavzame za to, da izoblikuje svoj vrednostni sistem, čeprav za ceno nesprejetosti in nasprotovanja skupine, kateri pripada, ter ravna po svoji vesti, šele potem lahko začnemo govoriti o njegovi moralni zrelosti (5. stopnja). To pa se lahko zgodi šele v odrasli dobi.

Večina odraslih ljudi se nahaja na 4. stopnji po Kohlbergu, kjer je najpomembnejša naloga posameznika ta, da opravlja svojo dolžnost, izkazuje spoštovanje avtoriteti in z izpolnjevanjem zakonov vzdržuje socialni red.

Če se vrnemo k odlomku o aleksandrinki, lahko ugotovimo, da njen način moralnega presojanja ustreza konvencionalni ravni, 4. stopnji moralnega razvoja. Ko pogledamo družbeno-zgodovinske in socialno-ekonomske okoliščine, pa tudi versko življenje, lahko še bolje razumemo, da se je tudi ta žena in mati kakor večina odraslih v tistem času in prostoru pri svojem moralnem razmišljanju in presojanju naslanjala na zakone, tradicijo in običaje veliko bolj kot ljudje danes. Poslušnost avtoriteti (tudi možu, tašči) je bila na prvem mestu.

2 Ali ujetost v spone moralke tudi osvobaja?

Že na ladji, toliko bolj pa v Egiptu, so se žene in dekleta znašle v popolnoma drugačnem svetu od domačega, kmečkega, tradicionalno vernega krščanskega okolja. Srečajo se z drugačno kulturo, ljudmi različnih ras, narodnosti in ver, navad in običajev, ljudi, ki razmišljajo drugače o življenju, o družini (mnogoženstvo), o delu. Vse to jih zmede.

V domači vasi so bile navajene poslušati stroge prepovedi in zapovedi o tem, kaj se sme in česa se ne sme, kaj se za žensko spodobi in kaj ne. Utrip življenja v milijonskem

tujem mestu pa radikalno poseže v skrivnost domačih tabujev in se jim razgali z nenavadnimi pravili vzhodnjaškega življenja: poudarjenim uživaštvom in čutnostjo, mnogoženstvom in ločitvami, popolnim razpolaganjem gospodarjev s služkinjami, raznovrstnim poniževanjem ...

Marsikatero dekle in žena je v Aleksandriji iskala oporo, tolažbo, pomoč in nasvet pri avtoriteti, kakršne je bila navajena v domači vasi - pri duhovniku. Zelo velik in pomemben prispevek k ohranjanju stika s slovensko kulturo, krščansko moralo in vero so imele redovnice - Šolske sestre sv. Frančiška. V Azilu sv. Frančiška (od l. 1908) je marsikatera aleksandrinka našla mnogo več kot le zatočišče - našla je ljubezen in novi dom, še posebej, ko jo je domača družina odpisala.

Dejavna ljubezen, ki so je bile sebi prepuščene aleksandrinke deležne v skupnosti sester, je marsikateri razsvetlila obzorje in ji dala moč, da se na prepihu tujega sveta ni zlomila, ampak se je učvrstila. Ko se je po več letih vrnila v domače okolje, je bila tako bolj pripravljena na soočenje z novimi, še bolj bolečimi preizkušnjami: z nesprejetostjo in sumničenjem s strani svojih najdražjih. Bolj ko se je zavedala krivičnosti domačega okolja in vrednosti svoje žrtve, več poguma je našla v sebi, da se postavi zase - v dobro svoje družine.

Za takšno aleksandrino je ujetost v spone moralke lahko postala obljuba svobode. Bila je toliko notranje močna, da se je zmoгла soočiti z novimi izzivi in preseči utesnjenost. Prepoznala je zanke tujega sveta in ozkost domačega kraja. S pomočjo dobrih ljudi ter redovnic, ki so se aleksandrinkam razdajale v krščanski ljubezni, je odkrila pot novega načina moralnega razmišljanja. Zнала je povezati in upoštevati modrost in izkušnje prednikov ter novost lastne izkušnje, da bi njeni otroci živeli boljše. Na ta način je tudi sama postala nosilka luči, ki razsvetljuje pot sočloveku.

Nekatera dekleta in žene niso zmogle biti kos tako velikim zunanjim spremembam in notranjim preizkušnjam in so se v tujem svetu izgubile. Nekatere so v novih izzivih začele novo, drugačno življenje. Večina pa se jih je obdržala in se vrnila k svojim družinam. A senca Egipta jih je za vedno spremljala - kot nezaupanje zakonskih moč v njihovo zvestobo, kot odtujenost in včasih že sovražnost lastnih otrok, ker so jih zapustile, kot silna razpetost med temi otroci po krvi in onimi v Egiptu, s katerimi so bile kot dovilje in varuške bolj povezane kot njihove lastne matere.

Iz tega lahko razberemo, kako pomembno je bilo v moralnem razvoju aleksandrink ozračje varnosti, zaupanja, odprtega pogovora in ljubečega odnosa. V okolju, ki so ga oblikovale sestre redovnice in duhovnik, so vsaj nekatere lahko razvile svojo sposobnost, da so krščanske vrednote, ki so jim bile doma zapovedane, tudi ponotranjile in jih vzele za svoje. S tem se jim je odpirala pot, da prepoznavajo Boga kot usmiljenega in ljubečega, kot tistega, ki zdravi in odpušča, in ne le kot strogega Pravičnika, ki sodi in kaznuje.

Tako je vsaj kakšna aleksandrinka imela milost, da je v sebi razvila sposobnost novega načina moralnega presojanja: ne da bi se prav zavedala, je odkrila, da zakoni in pravila niso sami sebi namen ter da pravičnost ne more biti cilj poti. Lastna izkušnja jo je pripeljala do tega, kar je s svojo teorijo in raziskavami spoznal Kohlberg: če ravnamo pravično v odnosu do sočloveka, še ne odgovorimo na vprašanje, *zakaj* sploh biti pravičen v družbi, ki je dejansko nepravilna. Tako je odprl možnost nadaljnjega moralnega razvoja v iskanju nečesa (kot 7. stopnja), kar presega pravičnost in iz česar človek prejema luč za pravilno presojo ter moč, da to uresniči. Glavna gonilna sila v človeku je ljubezen, ki mu omogoča, da živi pravično. S tem pa se pokonvencionalna raven dotakne mej ozke

psihološke obravnave in odpira pot področju filozofije in vere ter interdisciplinarnemu pristopu k človeku.

Brez tega spoznanja bi pomenilo, da je človek, ki upošteva drugega zastojno, je z njim solidaren, se mu podarja, mu odpušča, čeprav je zagrešil dejanje, ki ni bilo pravilno, da je takšen človek moralno nezrel.

Poleg intelektualnih so v človeku še druge sposobnosti, ki prispevajo k temu, da človek lahko doživlja sebe kot jetnika ter še bolj hrepeni po notranji svobodi.

Vpliv čustev pri moralnem presojanju in odločanju

Moralni razvoj je le eno od področij v razvoju osebnosti. Povezan je z razvojem intelektualne sposobnosti človeka. Človek pa je celostno bitje, bogat s čustveno barvitostjo, s sposobnostjo živeti raznovrstne odnose in z različno močjo volje, da to uresniči.

V človekovem razvoju se postopoma oblikuje struktura osebnosti kot razmerje med ideali, ki človeka vabijo v presežnost, in med njegovo resničnostjo, ki ga pri tem omejuje. Tako človek na svoji poti občuti napetost med tem, kar želi postati, in tem, kar dejansko je in zmore.

Pri moralnem presojanju in sploh v procesu sprejemanja neke odločitve človek prepozna le nekaj razlogov, na podlagi katerih se odloči. V tem procesu delujejo tudi motivacijske silnice, ki se jih manj ali pa sploh ne zaveda: različna čustva, obrambni mehanizmi, egoistične težnje. In prav nezavedne težnje lahko v človeku povzročijo dodatno napetost ter vplivajo na njegovo odločanje in ravnanje bolj, kot bi si želel.

Ali so čustva za nas priložnost ali zanka? Zaradi pomanjkljive vzgoje so največkrat uganka! Čustva sama po sebi niso zavora na naši poti k Dobremu. Lahko pa to postanejo, če se ne učimo z njimi ustrezno ravnati oz. dopuščamo, da nas nosijo. Potem je večja ver-

jetnost, da bomo namesto k pravemu cilju usmerili svoj korak k takšnemu, ki bo hitreje prinašal zadovoljstvo in večje ugodje.

Na primer, Merica, ena od aleksandrink v Tomšičevem romanu *Grenko morje*, se po vrnitvi v domačo vas poleg svojih dolžnosti žene in matere vse bolj zaveda tudi sebe kot ženske, ki je sposobna sprejemati in podarjati ljubezen - česar si prej ni upala priznati. Nauči se bolj upoštevati svoje srce, ki ji odpira nova obzorja notranje svobode. Merica, denimo, kljub začudenosti nezaupljivega moža odpotuje, da v sočutju obišče umirajočega prijatelja. Pri tem še bolj prepozna svojo lastno vrednost in vrednost svojega žrtvovanja. Tudi to ji pomaga, da svoje predano izpolnjevanje dolžnosti oplemeniti s še bolj ljubečim in bolj odločnim srcem, ki ve, kaj hoče, tudi v krivičnih družbeno-gospodarskih razmerah in odnosih nezaupanja v družini. V trpljenju prečiščena ljubezen je tista luč, ki jo je od znotraj razsvetlila in odseva v njenih odnosih ter odpira pot v drugačno prihodnost.

Dvoumnost čustev

Čustva lahko sporočajo, da nekaj ogroža ideal, h kateremu smo usmerjeni. Tako nam pomagajo, da svoj osebni ideal zaščitimo. Seveda pa je potrebno, da takšno čustvo najprej prepoznamo, ga poimenujemo, sprejmemo za svoje in iščemo način, kako bi z njim najbolj ustrezno ravnali.

Na primer, ženska občuti *sram*, ko se zave, da ji dvorjenje uglajenega moškega godi in v njej prebujata "tabuizirano" čutnost. To zavedanje ji lahko pomaga, da zaščiti svoj ideal biti dobra, zvesta žena in mati.

Ko aleksandrinka Merica izve, da umirajoči prijatelj na tujem pričakuje samo še njen prihod, je najprej v zadregi in se za trenutek prestraši, da bo še bolj poglobila nezaupanje in sumničenje svojih najbližjih. A zaveda se, da je bila svojemu možu ves čas zvesta in

da je njegovo nezaupanje krivično. Tako premaga začetno zadrego in sledi svojemu čustvu sočutja do umirajočega in ga gre obiskat.

Odrasla oseba lahko občuti sram, četudi je nihče ne vidi v njenem dejanju. To pa ne le zato, ker je "prepovedano od avtoritete", ampak ker je sama sposobna presoditi, da je njeno dejanje napačno.

Ko človek v sebi presodi, da je moralno kriv, se v njem najpogosteje prebudijo *očitki vesti* ter obžalovanje. Spoznanju dejanske krivde sledi več kot obžalovanje - sledi mu *kesanje* kot odločitev, da se oddaljimo od slabega in se vse bolj usmerimo k dobremu. Za kristjana je kesanje vrnitev k Ljubljenu. Z odpuščanjem, ki ga prejmemo, se ponovno vzpostavi harmoničen odnos z Bogom, z bližnjim, s seboj ter oživi usmeritev k idealu, ki ga nosimo v sebi.

Naša vest presoja tudi namene in ne le dejanja, zato se *občutki krivde* v človeku lahko prebudijo tudi, ko je žalitev zaznana na čustveni ravni, ne da bi se to izrazilo navzven. Na primer, otrok aleksandrinke živi z močnimi občutki krivde zaradi čustev jeze in zavračanja, ki jih je občutil do svoje matere. Otroku namreč ni mogel razumeti razlogov, zakaj ga je mati zapustila; sklepal je, da ga nima rada. Tako sta se vse bolj oddaljevala eden od drugega, čeprav sta v sebi nosila hrepenenje po zbližanju. Prav tako je mati aleksandrinka razpeta med dva otroka - svojega, ki ga je rodila, in tistega, ki ga je dojila in vzgajala v Egiptu. Tudi sama lahko čuti zelo močne občutke krivde do obeh, ker ni zadostila idealu in dolžnostim dobre matere. Tako živi obremenjena s tem, kaj "bi morala" narediti, četudi tega dejansko ni mogla uresničiti. S tem tudi čustva lahko pripomorejo k ujetosti v začarani krog psihičnega življenja. V svoji nemoči in tišem trpljenju morda išče kaznen zase, namesto da bi izpovedala svojo bolečino in ob ustrezni pomoči prepoznala v sebi morebitno de-

jansko krivdo. To pa z odpuščanjem lahko izmije le Stvarnik in Gospod.

Ko človek ne živi tako, kot bi želel, da bi bil srečen, trpi. *Trpljenje* je preizkusni kamen človekove notranje moči; lahko vodi v razočaranje ali pa k večji človeški zrelosti in prečiščevanju osebnega ideala.

Ta in še druga čustvena stanja človeka spodbujajo, da spremeni svoj način življenja. Niso pa vse spremembe že konstruktivne. Čustva tako ali drugače vplivajo na človekovo delovanje, a ga ne določajo. Zelo pomembna naloga vzgoje je, da človeku pomaga pre-

poznati, od kod neko čustvo izvira. Tako se bo s svojimi problemi lahko soočil, ne pa se jim izogibal. Tudi sram in očitki vesti lahko vodijo k boljšemu življenju, če oseba preko njih prečiščuje in utrjuje svoj osebni ideal. Tudi trpljenje je lahko konstruktivno, če ga sprejmemo kot posebno priložnost za soočenje z življenjem, smrtjo in s končnim ciljem, ki je za kristjana Troedini Bog.

“Pozabljene” resničnosti

Vsak človek nosi v sebi potrebo po samospoštovanju in željo, da ga tudi drugi spoštu-

jejo. Zato nevede odriva iz svoje zavesti vse boleče izkušnje, ki bi ogrožale njegovo samopodobo in povečevale njegovo tesnobo. Tako razvije vrsto obrambnih mehanizmov, ki po eni strani ščitijo njegovo duševnost, po drugi pa ga ovirajo pri tem, da bi spoznal neokrnjeno resnico o sebi.

Ni bilo vsem aleksandrinkam dano, da bi se uspešno soočile s težavami na svoji poti. Nekaterе so imele bolj krhko osebnostno strukturo, to je jasnost in notranjo moč, da se soočijo s svojo lastno resničnostjo - s tem, kar so (s svojimi mislimi, čutenjem, željami, preizkušnjami), in s tem, kar bi želele postati (na primer dobre žene in matere). Nekaterе niso imele takšnih intelektualnih sposobnosti, da bi znale pravilno presojati pasti tako drugačnega sveta, kot je bila zanje Aleksandrija. Spet druge niso zmogle ustrezno obvladovati svojih čustev. Nekaterе so se na prepihu znašle preveč same, brez prave opore in so se v svoji naivnosti ali nemoči prepustile tujcem.

Kam je potem izginila njihova neizmerna notranja bolečina? Svoja boleča čustva so poskušale utišati tako, da so jih potisnile daleč v podzavest. A bolečina je tlela, njihova notranjost je bila vse bolj razbolela. Nekaterim izmed njih se je od trpljenja tudi zmešalo.

Naša podzavest ničesar ne pozabi. Če se z bolečimi čustvi, spomini, izgubami ustrezno ne soočimo in jih izrazimo, bodo v nas postala vir vse večjih zavor na poti uresničenja naših idealov.

3 Novi izzivi

Nemi krik sodobnih aleksandrink

O tem, kako pomembno je vprašanje, kaj človek doživlja, občuti in ne le kako razmišlja, govori tudi dejstvo, da glasu aleksandrink toliko časa nismo slišali. Preveč bolečine in skritega trpljenja je bilo v teh ženah in materah, pa tudi njihovih možeh in otrocih, da bi o tem spregovorile.

Obdobje pred 2. vatikanskim koncilom je bilo zaznamovano z močnimi tradicionalnimi vrednotami in poslušnostjo (pa čeprav marsikdaj "slepo" iz strahu pred močjo avtoritete) ter zavezanostjo dolžnostim. Z odpiranjem Cerkve sodobnim tokovom družbenega življenja pa so po koncilu vse bolj poudarjene pravice posameznika ter uveljavljanje ženske pri oblikovanju življenja skupnosti.

To je za marsikoga pomenilo, naj v stare mehove nalije novega vina. Kako naj človek razmišlja in odloča svobodno, če pa je ujet v stare klišeje? Ko te opusti, je še bolj zmeden, saj ni bil pripravljen na spremembe.

Kako naj "stara aleksandrinka" spregovori o sebi in svoji notranji bolečini, če je bila vsa leta po vrnitvi v veliki meri deležna nezaupanja in to največkrat s strani svojih najbližjih? Potrebovala je veliko let, poguma in ponižnosti, da je spet lahko zaupala, da svet ni samo krivičen, ampak tudi dobrohoten. Ni ji več treba živeti kot žrtev, saj so okoliščine zrele, da svojo izpoved podeli z drugimi in tako raztaplja spone moralke v sebi in v družbi. Njeno pričevanje vnaša novo luč v slovensko zgodovino, v naš prostor in čas.

Izpovedi aleksandrink so tudi izziv, da se vprašamo o sodobnih "aleksandrinkah" v naši deželi ... Nekaj slovenskih deklet je že pred sto leti s svojo žensko lepoto "krasilo" kakšen egiptovski harem. Danes se podobna "Aleksandrija" dogaja sredi slovenskih mest tudi s prihajanjem deklet z Vzhoda, ki si marsikdaj služijo kruh v nočnih barih. Bo tudi ta "nemi krik" ujetosti in notranje bolečine izkričan šele čez sto let?

Spomnim se dogodka z rimskih ulic. Zvečer sem na poti domov naletela na žensko, ki je ob pogledu name boleče kriknila in stekla čez cesto na bližnje parkirišče, kjer so že goreli ogenjčki prostitutk. Bog ve, kaj je pogled name kot redovnico v njej prebudil. Morda se je zavedala svoje ujetosti, iz katere se težko izmotaš sam; morda je občutila ogro-

ženost in strah pred življenjem, ki si ga je predstavljala pod redovno obleko; morda so jo bremenili občutki krivde in nemoč, povezani z željo po osvoboditvi iz notranjih in zunanjih spon. Ta ženska in njen krik sta še dolgo odmevala v moji molitvi, v mojem razmišljanju in čutenju. Prosila sem Gospoda zanj, da ji nakloni milost tiste luči, ki more v človeku razsvetliti najtemnejše kotičke; prosila sem tudi za sočloveka, ki bi ji lahko iskreno pomagal na poti osvobajanja. Hkrati so se v meni prebujala vprašanja, kaj vse lahko privede človeka do tega, da se prostituira; koliko stisk in nemoči je lahko povezanih s tem, pri koliko ljudeh in koliko odnosih, družinah ...

Vse bolj so mi pred očmi tudi sodobne "Rahele". Svoje otroke, ki iz različnih razlogov niso prišli na svet, tiho objokujejo in trpijo. Posledice splava (bodisi spontanega bodisi hotenega) so pri ženski bolj celostne (telesne, čustvene, duševne, moralne, duhovne ...), globlje in dolgotrajne, kot bi si mogli predstavljati. Bolečih izkustev ni možno kar pozabiti; mati nerojenega otroka ne more biti vse nadaljnje življenje "pod narkozo" sprenevedanja, da otroka ni bilo, ko pa vse telo, vsa duševnost in duhovna razsežnost, misli, predstave, sanje v njeni notranjosti "razglašajo", da je otrok bil in ostaja živ še njegov nemi krik. Od vseh preizkušenj, stisk in pritiskov, ki jih pred odločitvijo za splav morda doživlja v svoji okolici (od partnerja, staršev, sodelavcev ...), so potem ti potlačeni kriki v lastni notranjosti najglasnejši. In tem se v primeru splava ni mogoče izogniti. Tudi očetje nerojenih otrok so vključeni v to trpljenje, čeprav nanje največkrat pozabimo.⁵

V kolikšni meri smo sploh dovzetni za te krike naših sodobnikov? Ali smo jim res pripravljeni prinašati luč upanja in zaupanja, da bi se mogli iskreno soočiti s seboj, izpovedati svojo stisko in postopoma zastaviti svoj korak na pot osvobajanja iz notranjih ujeta-

sti? Te jih namreč omejujejo, da ne morejo bolj polno živeti svojega življenja. Kako kot kristjani s svojim življenjem odpiramo poti, da bi se Božja ljubezen še bolj razlila v naš prostor in čas ter v srcih ljudi celila rane in bogato obrodila?

Potreba po vzgoji in samovzgoji

V vzgoji osebnosti na splošno namenjam premalo pozornosti vzgoji za temeljne vrednote in vzgoji za vse bolj izostreno sposobnost avtonomnega razmišljanja in moralnega presojanja. Zelo pomanjkljivo ali skoraj odsotno je čustveno opismenjevanje: prepoznavanje, sprejemanje naših čustev ter učenje, kako jih izraziti na najbolj ustrezen način. Prav čustva nam v vsakdanjem življenju povzročajo največ težav pri sprejemanju odločitev in življenju pristnih medsebojnih odnosov - pa naj se tega zavedamo ali ne.

Zelo pomembno je, da ustvarjamo ugodne pogoje za to, da bo oseba mogla vrednote in moralni nauk ponotranjiti in iz njih živeti. Največkrat jih namreč prevzame le površinsko, navidezno in po lažji poti oziroma zaradi koristi, ki jih pričakuje od zanje pomembnih ljudi in skupin (podredljivost, posnemanje).

Proces ponotranjenja vrednot je dolgotrajen in zahteven, saj pritegne celotno osebnost v njenih zavednih in nezavednih razsežnostih. To še posebej velja za zahtevnejše, presežne vrednote, kot so moralne in verske vrednote, ki človeka približajo smislu in cilju njegovega življenja.

Vse to povečuje ujetost posameznika, ko stoji pred neko moralno dilemo. Zato je treba otroku pomagati, da se njegov notranji čut za pravičnost ustrezno razvije. Pri vzgoji je treba posebno pozornost nameniti oblikovanju vesti, pravilnemu ravnanju z občutki krivde, empatičnosti in solidarnosti. Krščanska vzgoja človeku še posebej pomaga, da razvije osebni odnos s Kristusom ter tudi vprašanje kazni gleda v luči odrešenja.

Zaključek

Moralka je dragocena popotna palica; človek se nanjo opira, včasih pa občuti, kako ga na poti ovira. Ni dovolj, da postanemo dobri in pravični ljudje. Poklicani smo biti ljudje, ki se velikodušno podarjajo drugemu. Vera je tista luč, ki nam osvetljuje naš Cilj, da ne bi obtičali ujeti v togost pravil ali pa zdrsni-li v razpuščenost sodobnega sveta. V osebnem, globljem srečanju s Kristusom se učimo gledati odnose in dogodke z Božjimi očmi. V odnosu z njim prejemamo tudi moč, da se soočimo s svojo človeško krhkostjo in ujetostjo v miselne vzorce, čustvene zanke, manj zrele obrambne mehanizme, samoljubje in tisto človekoljubje, ki je prepojeno z iskanjem lastne potrditve. Samo Odrešenik nas lahko osvobodi teh spon in to takrat in na način, ki nam najbolj pomaga na poti k Bogu.

V sodobni družbi marsikdo ne najde jasnih moralnih smernic. V stiski se morda naivno prepušča različnim svetovalcem in vodnikom ali pa ne zaupa dovolj, da bi komu izpovedal svojo notranjo bolečino. Tako tudi krik sodobnih aleksandrink ostaja nem, vključen v zdihovanje vsega stvarstva na poti odrešenja (prim. Rim 8, 22-24). Ali smo tudi sami že ujeti v spone tekmovanja, kako bi bili najboljši, in sočloveka ter njegovega ječanja niti ne zaznavamo? Kako naj mu potem prinašamo upanje? Jezus Kristus nas po sv. Pavlu vabi, da v dejavni ljubezni rojevamo ljudi za Boga,

kar pomeni tudi to, da si božjih darov, ki smo jih deležni, ne prilaščamo, ampak da z vsem, kar smo, služimo bližnjemu (prim. Fil 1, 8-13). Samo ujeti v vezi božje in ne le človeške ljubezni smo lahko rodovitni.

1. Letos, po dobrem stoletju, se uresničuje ideja, da na pročelje Azila sv. Frančiška v Aleksandriji postavijo spominski relief z napisom: "Ta plošča je spomin na usodo Slovenk, les Goriciennes, les Slaves, les Slovenes. Eno celo stoletje so prihajale v Egipt kot dojlje, varuške, kuharice, guvernante, šivilje. Z zaslužkom so reševale svoje družine in kmetije pred propadom. V letih 1860-1960 si je v Egiptu služilo kruh na tisoče teh žena in mater. Pri njihovem življenju in delu so jim ves čas nesebično pomagale Šolske sestre sv. Frančiška Kristusa Kralja Tržaške province v Aleksandriji in Kairu." Prvič je bilo aleksandrinstvo predstavljeno v televizijskem dokumentarcu žerjavi letijo na jug l. 1975. Avtorica - novinarka in pisateljica - Dorica Makuc je dokumentirane zapise objavila v knjigi *Aleksandrinke* l. 1993. Marjan Tomšič pa je na njeno pobudo napisal roman *Grenko morje*.
2. M. Tomšič, *Grenko morje*, Ljubljana, Kmečki glas, 2002, 164.
3. Prim. "L'approccio di L. Kohlberg" v: A. Manenti - C. Bresciani, *Psicologia e sviluppo morale della persona*, Bologna, Ed. Dehoniane, 1993, 26-30.
4. Prim. n. d., 122-150.
5. V Sloveniji je več oblik pomoči in svetovanja ženskam v tovrstnih tiskah. Marsikdo zaradi enostavnejše poti ali zaščite identitete ali pomanjkanja zaupanja išče odgovore na svoja vprašanja na raznih forumih. Eden takšnih je tudi na Šoli za življenje (<http://www.solazazivljenje.si>).

Pravičnost, razumnost, srčnost in zmernost – štiri kardinalne kreposti**

Štiri kardinalne kreposti - pravičnost, razumnost (modrost), srčnost (pogum) in zmernost (samoobvladovanje, vzdržnost) - ne izhajajo le od Platona in grške filozofije, ampak jih lahko najdete tudi v Svetem pismu.¹ Izhajajo namreč iz človeške narave, ki jo je ustvaril Bog in ne Platon. Platon pa jih je prvi formuliral. Toda on je za kreposti naredil le to, kar je Newton naredil za gibanje: odkril in uredil je njihove lastne notranje temeljne zakone.

Te štiri kreposti se imenujejo 'kardinalne', izhajajoč iz latinske besede za 'tečaj na vratih'. Vse ostale kreposti se vrtijo na teh štirih. To pa velja tako za manjše kreposti, ki so dopolnilo tem, kot tudi večje kreposti (tri 'teološke kreposti'), ki so cvet teh.

Te štiri kardinalne kreposti niso edine kreposti, niti niso najvišje. Tako kot je Einstein presegel Newtona, je tudi Jezus brez dvoma presegel Platona. Toda, prav tako kot Einstein ni ovrigel Newtona, pač pa ga je upošteval, dopolnil in gradil na njem, tudi Jezusove nadnaravne kreposti ne nasprotujejo Platonovim naravnim krepostim, pač pa jih predpostavljajo. Platon nam je dal slovnico kreposti; Jezus pa nam je dal poezijo kreposti.

Nazaj v prihodnost!

V divjih šestdesetih letih sem učil etiko na Boston College v razredu idealističnih, nepotrpežljivih in antihistoričnih brucev, katerih razgled po zgodovini je bil temni srednji vek

in potem Mi. Želeli so rešiti svet, zgraditi novo družbo, osvoboditi sebe in vse druge (še posebej tiste, ki niso želeli biti osvobojeni) strašne, tiranske preteklosti ter nato zgraditi 'krasni novi svet' za svetlo prihodnost. Zato jih moj seznam predpisane literature, ki so jo sestavljali Platon, Aristotel, Avguštin in Akvinski, ni navdušil. Protestirali so: "Mi vemo mnogo več, kot so vedeli ljudje v preteklosti". Zato tudi z mojim odgovorom, povzetim od T. S. Eliota: "Da, vendar so prav oni tisto, kar mi vemo", niso bili zadovoljni.

Tako so me vprašali, če bi lahko počeli kaj bolj 'koristnega', nekaj bolj 'praktičnega', nekaj podobnega temu, kar delajo pri drugih predmetih: želeli so oblikovati svoj lasten program in ne biti 'sužnji' osivele preteklosti in 'vsiljenih vrednot' učitelja. Odločil sem se, da poskusno ugodim njihovim željam. Rekel sem, da bom z njimi igral Sokrata in tako bomo skupaj poskušali iz nič oblikovati novo etiko za novo družbo. Jaz bom le njihov sokratski spraševalec, in ne njihov predavatelj.

Bili so navdušeni.

Za nekaj časa smo naše knjige zavili v culo in jih dali v koš zgodovine, ter se naslonili le na našo dragoceno lastno ustvarjalnost. Katere vrednote torej želimo sedaj v tej novi družbi? Kot prvo, ali si želimo dvojna merila? Eno etiko za družbo in drugačno za posameznika? Ne, to je hipokriزيا preteklega in sedanjega sistema. Brez dvojnih meril, torej.

Prav. Dalje, kaj torej družba potrebuje? Harmonijo, sodelovanje, skupnost, delovati kot eden; da vsak dela tisto, v čemer je najboljši, za druge, za skupnost; da torej opravlja svoje stvari in stvari za druge hkrati. To se sliši kot zelo napredna predstavitev pravičnosti, boljša kot tista stara legalistična. Pravzaprav zveni kot glasba, ki so jo študentje imeli zelo radi. Prava pravičnost je družbena glasba, harmonija. Kakšna razsvetljena ideja!

In kaj sledi? Kakšne sposobnosti morajo imeti voditelji? Ne bogastva, ne moči, ne privilegijev, niti ne popolne inteligence ali znanja, pač pa razumevanje, sočutje, vpogled. V kaj? Človeško naravo, človeške potrebe, človeške vrednote. In to razumevanje le-teh mora imeti tudi praktično stran. Voditelji bi morali poznati ljudi in njihove probleme in bi jih morali biti sposobni tudi rešiti, ne le sanjati o nekih abstraktnih idealih. Kakšna lepa in primerna opredelitev modrosti!

Kaj pa junaštvo? Ali to cenimo v družbi in pri posamezniku? Oh, seveda. Volja, da svobodno gremo preko klica dolžnosti, da se žrtvujemo, da izberemo zahtevne stvari, da tvegamo. Pogum. Ne le norost, nepremišljenost, ne le fizična moč, niti ne fizični pogum, sposobnost vzdržati bolečino, pač pa moralni pogum, volja, da delujemo v skladu s svojim prepričanjem, četudi te to lahko nečesa stane, kot na primer lagodnosti ali družbene sprejetosti. Kako čudovito novo razumevanje poguma! Kako nebarbarsko! Kako globoko! Kako vzdignjeno nad tradicijo! Moramo vedeti, kdaj se je potrebno boriti in kdaj ne, česa se je potrebno bati in česa ne.

Kaj pa pohlep? Je to krepost? Ne. Kapitalizem je slab, ker pospešuje pohlep, materializem, potrošništvo. (Seveda ti študenti niso nikdar brali moralistov kapitalizma, kot na primer Adama Smitha in Johna Locka ali celo Michaela Novaka.) Toda, ali so materialne stvari slabe same v sebi? Seveda ne. Moramo imeti čut za materialne užitke, toda

‘malo je lepo’. Moramo si želeti, dobiti in uporabiti le to, kar po naravi in v resnici potrebujemo, ne pa ker nam govori in prodaja mož iz reklame. Če bi vsi prakticirali Thoreau-jevo ali Budovo ločitev od pohlepa, bi naša sedanja ekonomija kmalu doživela kolaps. Torej, naj se tako zgodi.

Ustvarimo novo ekonomijo, v kateri so zadovoljene le naravne potrebe. Neekonomistično ekonomijo, kjer ljudje proizvajajo in porabljajo to, kar v resnici potrebujejo. Materialne stvari so naši služabniki in ne naši gospodarji; naši konji in ne naši kočijaži. Ne smemo jim dopustiti, da nas oni vodijo, prav tako pa jih ne smemo prikleniti v hlev; pač pa moramo ‘jezdit divje konje’, naša lastna poželenja in užitke, izhajajoče iz materialnih stvari. Svet je dober, toda obravnavati ga moramo kot umetniško delo, surov material, namenjen za lepo, ne za podjarmljenje. Kako razsvetljena nova alternativa tako za materializem kot tudi za puritanstvo! (Seveda o pravih puritancih niso vedeli nič.)

In te nove vrednote se lepo skladajo z novo psihologijo. Freud nam je pokazal, kaj smo: id, ego in superego; in zmernost je vrednota za id, za živalska poželenja; pogum je vrednota za ego, ali voljo; in razumnost je vrednota za superego, ali zavest ali um. Naše nove vrednote se lepo skladajo z našo naravo. Pravičnost pa je harmonija ali povezanost v celoto ali uskladitev (kako čudovite moderno-zveneče besede!) vseh različnih delov. Resnično moderna slika!

Ali bi nekdo, ki bi tako živel, ne bil srečen? Seveda. Sreča, to je čudovita stvar. To je nov drzen odgovor na vprašanje: “Zakaj sploh gre, Alf?”. Zato se osvobodimo legalizma, moralizma in krivde, da bi končno stopili na pot za našo lastno srečo. In človek, ki bi živel po teh vrednotah, bi bil resnično in naravno srečen, čeprav ne bi bil bogat ali močan. Sreča prihaja iz notranjosti in ne od zunaj; to je velika skrivnost, ki smo jo od-

krili. Sinovi so postali pametnejši od očetov. Našli smo našo največjo skrivnost življenja.

In enako velja za družbo. Katera koli družba, temelječa na teh vzorih, bi bila srečna, prav tako kot bi bili srečni posamezniki. Spomnite se, nobenih dvojnih meril. Tu imamo novo drzno zdravilo za človeško srečo. Naše novo razumevanje pravičnosti je resnično donosno. Ne denar, pač pa naravna pravičnost je pravi dobiček. Ta pravičnost je vedno bolj dobičkono-sna kot karkoli drugega, katera koli alternativa pravičnosti, katera koli nepravica. Pravičnost je bolj donosna kot nepravica.

Morda bi zdaj vse to morali zapisati v knjigo namenjeno svetu, novo knjigo za nove čase. Kako vznemirljivo!

Razen če - razen če to že ni bilo storjeno? Kako bi lahko vedel, ali je bilo ali ne? Podcenjeval si preteklost. Sploh veš, kaj vse si prezrl? Vzemimo le en primer poganjka iz zemlje preteklosti. Poglejmo v prvo in najstarejšo filozofsko etiko in politiko naše civilizacije, Platonovo Državo. Preizkusimo starega Platona z našo novo razumnostjo in pogledimo, kako se bo odrezal. Ali je morda vnaprej napovedal katero od naših idej?

Bralec, ki je prebral Državo, lahko predvidi naslednji korak. Študenti so bili v resnici presenečeni, ko so spoznali, da vseh osem idej, ki so jih pravkar odkrili, predstavlja glavne točke tega starega klasika: brez dvojnih meril; pravičnost kot harmonična usklajenost; razumnost kot razumevanje; nefizični pogum; zmernost nasproti materializmu; skladnost med tremi krepostmi in tremi deli duše; dejstvo, da pravičnost vodi k sreči tako posameznika kot družbo, da je "pravičnost bolj koristna kot nepravičnost" in nasploh uporaba razumnih odkritij ter prepričevanja bolj kot sile.

Po branju vsega tega v Državi so želeli prebrati še več te 'stare robe'. Tako smo prebrali Platonovega Gorgija, Aristotelovo Nikomahovo etiko, Avgustinove Izpovedi in celo nekaj delov Teološke sume Tomaža Akvinskega. Tomaževo razpravo o sreči (STh I-II, q.2 "O stvareh, v katerih obstaja sreča") so ocenili kot še prav posebej 'koristno' branje, saj jim je omogočila, da so potlej lahko vse svoje prijatelje in priljubljene literarne junake razvrstili v en ali drugi primer teženja po sreči, kot jih navede, razišče in ovrednoti Tomaž Akvinski.

Zdrava duša

Zakaj so ti stari filozofi tako sodobni? Zato ker svojih stališč niso pobrali iz trenutnega časa - nič ne zastara tako gotovo in tako hitro kot prav modernost -, pač pa iz nespremenljivega bistva človeka, vrojene zgradbe duše. Platon je bil prvi, ki je to odkril in opisal, prvi, ki nam je dal psihografijo. Štiri kardinalne kreposti - pravičnost, razumnost, srčnost in zmernost - so zato primerne za človeka v vsaki dobi, saj so primerne človeku samemu in ne času, v katerem človek živi. Kreposti ustrezajo naši naravi in našim naravnim potrebam.

Človeško telo ima vrojeno naravno zgradbo, česar družba ne more spremeniti. Tudi

zakoni telesnega zdravja so zato prav tako vrojeni in nespremenljivi, objektivni. Enako velja tudi za dušo. Krepost je preprosto zdravje duše. Pravičnost, celostna krepost, je harmonija duše, tako kot je zdravje harmonija telesa. Pravičnost ni le povračilo dolgov, ni le zunanji odnos med dvema ali več ljudmi, pač pa tudi in predvsem notranji odnos med vsakim posameznim delom duše.

Harmonija je hierarhična in ne egalitarna. Ko svet sledi človeku, ko v človeku telo sledi duši, ko v duši poženja sledijo volji in ko volja sledi razumu, potem lahko govorimo o pravičnosti. Ko pa se ta hierarhija obrne, pa pride do nepravičnosti. Ko volja vodi razum, govorimo o racionalizaciji in propagandi; ko poženja vodijo voljo, govorimo o pohlepu; ko telo vodi dušo, govorimo o živalskosti; ko svet vodi človeka, govorimo o nesvobodi.

Pravičnost je najprej individualna, šele nato družbena. Robinson Crusoe, sam na samotnem otoku, še preden se je srečal s Petkom, je še vedno lahko bil pravičen ali pa nepravičen. Najprej smo pravični ali nepravični do samega sebe, šele nato pa lahko tudi do drugih. Pravičnost je poštenost, iskrenost. Pravičnost je lepota duše, dušna umetnost, dušna glasba.

Toda, ali ima duša zgradbo kot telo? Ali ne gre preprosto le za zavest, ki, podobno kot svetloba, brez notranje oblike, barve ali velikosti, dobi vso svojo zgradbo in obliko od predmetov, ki jih osvetli. Stvari, ki jih svetloba osvetli, imajo določeno zgradbo, to pa ne velja za svetlobo samo (vsaj ne takšne vrste zgradbe - npr. svetloba nima barve). Ali ni duša podobna svetlobi?

Ne, ni. Duša je podobna svetlu; ima določeno zgradbo. O njej lahko govorimo in iz nje lahko izpeljemo določeno etiko. Na primer, v njej lahko prepoznamo tri različne zmožnosti ali sposobnosti. To lahko odkrijemo, kot je prvi pokazal Platon, iz izkus-

tva notranjih bojev; ko nas naša poželenja nagibljejo, da bi storili neko dejanje, obenem pa nam naš razum pravi, da naj tega ne storimo, spet nekaj tretjega v nas pa se postavi bodisi na stran razuma ali poželenj in tako odloči primer. (Platon je o tej tretji stvari, ki je v resnici volja, podal le nekaj osnovnih idej. Zdi se, da jo je istovetil s tem, kar je srednjeveška sholastika imenovala "razdražljivo poželenje" ali sposobnost za pravično jezo.) Od Platona do Freuda, zdrava pamet, filozofija in psihologija govorijo o ideji tripartitne duše, krepost pa je njeno zdravje. To je naravno, tako kot težko telo pade na svoje naravno mesto ali pa kot se popotnik vrne domov.

Predsodki

Tu je nekaj najbolj pogostih napačnih razumevanj štirih kardinalnih kreposti:

1. Te kreposti se nanašajo na Platona, na grško misel, na predkrščansko poganstvo.
2. Ko poudarjamo njihov pomen in univerzalnost, to vsebuje učenje o tem, da so odrešilne, da z njihovim prakticiranjem pridemo v nebesa. (To je, logično gledano, precej naivna zmešnjava, ki pa sem jo pogosto zasledil v govorih evangeličanov in fundamentalistov.)
3. Kreposti predstavljajo le en subjektiven pogled med mnogimi drugimi, tako kot je na primer subjektiven okus hrane, ne pa načela anatomije.
4. Kreposti počivajo na zastareli poenostavljajoči psihologiji. (Psihologija se je razvila, ampak na teh temeljih.)
5. Razumnost pomeni le inteligenco, ne pa razumevanja - zmešnjava med pametnostjo in uvidom, preračunljivostjo in motrenjem.
6. Razumnost je enostranska, idealistična, nezemeljska in nepraktična.
7. Razumnost je le subjektivna lastnost uma, ne pa vpogled v objektivno stanje stvari.
8. Srčnost pomeni le 'upati si' ali nespametno drznost.
9. Srčnost oz. pogum je lastnost vojakov, ne pa potrebna lastnost vsake kreposti.
10. Srčnost je težka, nemoderna, ne več potrebna krepost. (O tem preberi nagovor Alexandra Solzhenitsyna, ki ga je imel leta 1978 na harvardski univerzi in ga dobiš tudi na CERC²)
11. Zmernost pomeni zatreti in potlačiti.
12. Zmernost je strahopetna in pasivna.
13. Zmernost je neumna. (Da bi ovrgel to puhlost, preberi *Pravovernost* in *Mož, ki je bil Četrtek* G. K. Chestertona.)
14. Pravičnost je matematična, neosebna, preračunljiva stvar in ne nekaj intuitivnega kot glasbena harmonija.
15. Pravičnost je le zunanja in družbena.
16. Pravičnost je nujna, toda nezanimiva, podobno kot zdravila ali zakoni.

Seveda obstaja še veliko več napačnih predstav o krepostih, vendar pa bi njih raziskovanje zahtevalo celotno knjigo ter porušenje temeljev sodobnega mišljenja.

Pogosti krščanski predsodki

Eden od predsodkov je za kristjane tako pomemben, da ga je potrebno posebej poudariti. Ta predsodek, ki je posebej značilen za mnoga področja modernega post-reformacijskega krščanstva, vidi kreposti kot čisti Božji dar in ne tudi kot trdo človeško delo. Ta vidi pravičnost kot nekaj, kar pride avtomatsko z ostalim, kot del paketa ob sprejemu Kristusa kot Gospoda.

Toda, ali ne drži, da pravičnost, pravičnost, ki daleč presega štiri kardinalne kreposti, postane nam dostopna, ko se združimo s Kristusom? To brez dvoma drži. In, ali ni to nadnaravna pravičnost, ki je sad samega Svetega Duha? Seveda. Toda nadnaravna krepost ni pod naravo, saj se lepo sklada s temelji človeške narave in z našo odgovornostjo biti aktivni in ne pasivni v vzgoji naših krepostnih navad.

Mož z violinskim kovčkom pod roko je izgubljen stal na Times Square-u. Vprašal je policista, "Kako bi lahko prišel do Carnegie Hall-a?". Policist mu je odgovoril: "Vadite, prijatelj, vadite". Do svetosti prav tako ne obstaja bližnjica.

Božja beseda nam pravi, da je "vera brez del mrtva". Krepostna dela so sad vere, sad žive vere. Biti svet je naš odgovor na odrešenje. Ničesar ne moremo storiti brez Boga, Bog pa ničesar ne bo storil brez nas. Bog spoštuje našo svobodo. Svojo moč in milost nam da na razpolago, ko se združimo s Kristusom. Toda, če se preprosto umaknemo in pustimo, da se naš duhovni kapital nalaga na našem nebeškem bančnem računu, ne da bi ga uporabljali, smo prav taki kot slab in len služabnik iz Jezusove prilike o talentih (Mt 25,14-30), ki je gospodarjev denar skril, namesto da bi ga investiral.

Odgovor na problem vere-in-del je pravzaprav zelo enostaven. To je, da vera deluje. Zapleteno vprašanje uskladitve Pavlovih besed o veri in Jakobovih besed o delu, in rešitev diskusije, ki je zanetila reformacijo, diskusije o opravičenju po veri, je v svojem jedru v celoti mogoče razrešiti z enim samim zamahom: prav ista 'živa voda' Božjega Duha, ki je Božje življenje v naši duši, je sprejeta v veri in živeta v naših krepostnih delih.

Voda Galilejskega jezera prihaja iz istega izvira kot voda Mrtvega morja - iz reke Jordan. Toda Galilejsko jezero ostaja sveže, ker voda, ki pride vanj, iz njega tudi izteka. Iz Mrtvega morja, v skladu z njegovim imenom, pa ne.

Enako kot za svežo vodo iz Jordana velja tudi za 'živo vodo' od Boga. Ko jo ustekleničimo v sebi, postane mrtva. Mrtva vera

pa zaudarja, prav tako kot mrtva voda. Svet pa ima občutljive nosnice.

Naši temelji

Te štiri kardinalne kreposti niso edine kreposti, so pa *cardines*, so osi, tečaji, na katerih se vrtijo vse ostale kreposti. So nujni temelj in pogoj za vse ostale kreposti. Če, na primer, posameznik ni pogumen, ne bo uspel premagati težav, ki spremljajo vsako udejnjanje kreposti. Če ni razumen, ne bo razumel, kaj počne, in njegova krepost bo potonila na nivo slepega živalskega nagona.

Obstaja veliko več kreposti kot te - vedno namreč obstaja več -, saj "obstaja več stvari v nebesih in na zemlji, kot si jih je mogoče zamisliti v svoji filozofiji". Ampak nikoli manj.

To so temelji. To je potrebno najprej zgraditi ali prenoviti. Družbeni in izobraževalni poskusi morajo graditi na teh temeljih. Če želimo prenoviti našo civilizacijo ali če želimo zgraditi novo, moramo graditi na temeljih, katerih korenine segajo najmanj v naše lastno bitje. Končno, zasidrane morajo biti v Bogu; mi pa so podoba Boga.

Prevedel: Jernej Pisk

* Peter Kreeft (<http://www.peterkreeft.com/>) je profesor filozofije na Boston College. Svoje prispevke redno objavlja v vrsti krščanskih publikacij. Je zelo iskan govornik na konferencah, napisal pa je tudi prek 45 knjig, največ s področja krščanske apologetike.

** P. Kreeft, *Justice, Wisdom, Courage, and Moderation: The Four Cardinal Virtues*, v: P. Kreeft, *Back to Virtue*, San Francisco, Ignatius Press, 1986, 59-70.

1. Prim. Mdr 8, 7 (op. prev.).

2. CERC (Catholic Education Resource Center) je dostopen na spletu na <http://www.catholiceducation.org/> (op. prev.).